

Nationaal Instituut voor Budgetvoorlichting

Vanuit de bijstand naar werk

De invloed op bestedingsruimte van diverse huishoudens bij doorstroom vanuit de bijstand naar werk met een salaris op of net boven het minimumloon

Jasja Bos en Corinne van Gaalen

15 november 2018

Vanuit de bijstand naar werk

De invloed op bestedingsruimte van diverse huishoudens bij doorstroom vanuit de bijstand naar werk met een salaris op of net boven het minimumloon

Voorwoord

Het Nationaal Instituut voor Budgetvoorlichting (Nibud) is een onafhankelijke stichting. Het Nibud heeft tot doel particuliere huishoudens inzicht te laten verkrijgen in hun inkomsten en uitgaven, en vaardigheid aan te leren om planmatig met geld om te gaan. Het Nibud probeert dit doel te bereiken door rechtstreeks voorlichting te geven, zowel via de massamedia als via eigen brochures over diverse budgetonderwerpen, zoals kostgeld en alimentatie.

Daarnaast wil het Nibud hetzelfde doel bereiken via professionals die zich bezighouden met vormen van financiële advisering en voorlichting. Dit zijn functionarissen uit zowel de maatschappelijke hulp- en dienstverlening als het financieel bedrijfsleven, en sectoren van het onderwijs. Het Nibud ondersteunt deze groepen met eigen publicaties (Budgethandboek, Prijzengids) en door deskundigheidsbevordering in de vorm van opleidingen en trainingen.

Bij dit alles gaat het Nibud uit van een standaardmethode van begroten. Dit resulteert in een reeks voorbeeldbegrotingen met referentiecijfers die zijn gebaseerd op empirisch wetenschappelijk onderzoek. Het Nibud stelt de keuzevrijheid en de eigen verantwoordelijkheid van de huishoudens voorop.

Het Nibud geeft gemeenten meer inzicht in het effect van hun minimabeleid. Door middel van een minima-effectrapportage (MER) helpt het Nibud gemeenten het geld bestemd voor minimabeleid, optimaal te besteden.

Deze rapportage is uitgevoerd door het Nibud, in opdracht van de gemeente Groningen. De gemeente wil weten in hoeverre inwoners er in netto besteedbaar inkomen op vooruitgaan wanneer zij vanuit de uitkering gaan werken voor een salaris op of net boven het minimumloon.

Het onderliggende onderzoek wil dit inzichtelijk maken.

Utrecht, november 2018

Inhoud

1	Inleiding	5
1.1	Centrale vraag	5
1.2	Belangrijke begrippen	5
1.3	Leeswijzer	6
2	Onderzoeksmethode: begrotingen	7
2.1	Inleiding	7
2.2	Basispakket & restpakket	7
2.3	Uitgavensoorten	8
2.4	Inkomsten	8
3	Minimabeleid	10
3.1	Landelijk beleid	10
3.2	Lokaal minimabeleid	11
3.2.1	Kwijtscheldingsbeleid	11
3.2.2	Individuele inkomstenstoeslag (IIT)	11
3.2.3	Collectieve (aanvullende) zorgverzekering	11
3.2.4	Vergoeding ouderbijdrage schoolfonds	12
3.2.5	Stadspas	12
3.2.6	Witgoedregeling	13
3.2.7	Individuele bijzondere bijstand	13
4	Resultaten	14
4.1	Huishoudsamenstelling	14
4.1.1	Vóór invulling van het restpakket	14
4.1.2	Na invulling van het restpakket	14
4.2	Armoedeval	17
4.2.1	Vóór invulling van het restpakket	17
4.2.2	Na invulling van het restpakket	17
4.2.3	Individuele inkomstenstoeslag	17
5	Conclusies	19
5.1	Uitgangspunten	19
5.2	Resultaten	19
5.3	Conclusies	20
6	Gedragsaspecten	22
6.1	Onderzoek naar effecten armoedeval	22
6.2	Inzichten vanuit de gedragseconomie	23
	Bijlage 1 Begrotingen	26
	Bijlage 2 Verantwoording uitgaven	33
	Bijlage 3 Invloed inkomensvrijlating	35

1 Inleiding

De gemeente Groningen heeft minimabeleid dat erop gericht is om inwoners met een laag inkomen te ondersteunen, zodat zij de noodzakelijke kosten van het bestaan te kunnen betalen. Daarnaast biedt de gemeente ondersteuning die het mogelijk moeten maken om mee te kunnen doen in de maatschappij.

De regelingen uit het minimabeleid kennen een inkomensgrens. Als er inkomensgrenzen worden gehanteerd in wat voor beleid dan ook, dan leidt dat tot verschillen tussen huishoudens met een inkomen onder en boven die grens. Daarnaast kan het gevolgen hebben voor huishoudens die die drempel overschrijden of voornemens zijn dat te doen. In sommige gevallen kan dat ertoe leiden dat inwoners die vanuit de bijstand uitstromen naar betaald werk onder de streep minder overhouden dan inwoners die niet uitstromen (en leven van een bijstandsuitkering). Dit verschijnsel wordt vaak aangeduid met de term armoedeval.

Naast gemeentelijk minimabeleid speelt ook landelijk inkomensbeleid een rol bij dit verschijnsel. Door belastingtarieven, heffingskortingen en toeslagen, vertaalt een toename van het bruto inkomen zich niet door naar een zelfde toename van het netto inkomen. Al dan niet in combinatie met gemeentelijk minimabeleid, kan dat voor armoedevallen zorgen.

1.1 Centrale vraag

De gemeenteraad van Groningen heeft gevraagd te berekenen wat de gevolgen zijn voor het besteedbaar inkomen wanneer mensen vanuit de bijstand aan het werk gaan in een basisbaan. Ook is de vraag gesteld hoe het besteedbaar inkomen zich verhoudt tot het besteedbaar inkomen van mensen die gebruik maken van een participatiebaan (een vorm van werken met behoud van uitkering waarvoor men een premie ontvangt).

De centrale vraag van dit onderzoek luidt:

In hoeverre gaan huishoudens er in netto besteedbaar inkomen op vooruit wanneer zij vanuit de uitkering gaan werken in een basisbaan en hoe verhoudt dit zich tot de situatie waarin gebruik wordt gemaakt van een participatiebaan?

Hieronder volgt een beschrijving de belangrijkste begrippen die in deze rapportage worden gehanteerd.

1.2 Belangrijke begrippen

Huishoudtype

In dit onderzoek wordt voor een aantal huishoudtypen de bestedingsruimte inzichtelijk gemaakt. In overleg met de gemeente Groningen is een keuze gemaakt voor de volgende voorbeeldsituaties:

- a. Een alleenstaande;
- b. Een eenoudergezin met twee oudere kinderen (14 en 16 jaar);
- c. Een paar met twee oudere kinderen (14 en 16 jaar).

Het grootste deel van de bijstandspopulatie in de gemeente Groningen bestaat uit alleenstaanden.

Daarnaast heeft de gemeente gekozen voor huishoudens met oudere kinderen, omdat de doelgroep van de basisbaan voornamelijk bestaat uit personen die al langer gebruik maken van een uitkering.

Omdat er gewerkt wordt met voorbeeldsituaties kunnen we laten zien wat de verschillen zijn tussen groepen huishoudens. Als een bepaalde groep een relatief hoge bestedingsruimte heeft, dan wil dat niet zeggen dat dat ook het geval is voor alle individuele gevallen binnen die groep. Er kunnen persoonlijke omstandigheden zijn, die er voor zorgen dat de bestedingsruimte afwijkt van de groep.

Inkomen

De rapportage laat zien welke effecten de landelijke en gemeentelijke maatregelen hebben op de bestedingsruimte van de huishoudtypen bij verschillende inkomensniveaus. Voor alle voorbeeldhuishoudens worden berekeningen gemaakt voor een inkomen op het sociaal minimum (bijstand). Daarnaast wordt gekeken naar de situatie waarin (iemand uit) deze huishoudens werkzaam is op een participatiebaan en in aanmerking komt voor de bijbehorende premie.

Ten slotte wordt bekeken wat de gevolgen zijn voor het besteedbaar inkomen als mensen vanuit de bijstand aan het werk gaan in een basisbaan. Hierbij wordt uitgegaan van een inkomen op 100 procent en op 110 procent van het wettelijk minimumloon (WML). We kijken zowel naar de bestedingsruimte bij parttime werk (20 uur per week) als bij fulltime werk (36 uur per week). In het geval van parttime werk, zal het betreffende huishouden een aanvullende bijstandsuitkering ontvangen.

Voor een alleenstaande (ouder) onder de AOW-leeftijd is het sociaal minimum gelijk aan 70 procent van het wettelijk minimumloon. Voor een paar is het sociaal minimum gelijk aan 100 procent van het minimumloon.

Minimaal onvermijdbare uitgaven

Het totaalpakket aan uitgaven waar huishoudens in ieder geval rekening mee dienen te houden. Een uitgebreide beschrijving van de gevolgde methode staat in hoofdstuk 2.

Armoedeval

Als een huishouden met een bepaald inkomen minder overhoudt dan bij een lager inkomen, omdat het buiten de regelingen voor financiële ondersteuning valt, dan spreken we van een armoedeval.

Als er zich een armoedeval voordoet ten opzichte van een inkomen op bijstandsniveau, dan spreken we van een uitstroomval of werkloosheidsval. Als de armoedeval optreedt ten opzichte van een lager inkomen dat wordt verkregen uit werk, dan spreken we van een doorstroomval.

Huur

De huur vormt in de meeste huishoudens de hoogste uitgave op de begroting. De huurprijzen in dit onderzoek zijn vastgesteld in overleg met de gemeente en opgevraagd bij een woningcorporatie. Deze huren zijn 400 euro voor een- en tweepersoonshuishoudens en 525 euro voor meerpersoonshuishoudens en huishoudens met kinderen.

Werkgerelateerde kosten

Wanneer iemand aan het werk gaat, worden er vaak werkgerelateerde kosten gemaakt. Hierbij kan gedacht worden aan kosten voor woon-werkverkeer of representatiekosten. In dit rapport gaan we ervan uit flankerende kosten door de gemeente of de werkgever worden vergoed.

1.3 Leeswijzer

Het rapport is als volgt opgebouwd. Hoofdstuk 2 gaat in op de onderzoeksmethode. Hoofdstuk 3 geeft een toelichting op de landelijke en lokale inkomensondersteunende regelingen die worden doorberekend in deze rapportage. Vervolgens staan in hoofdstuk 4 de onderzoeksresultaten. In hoofdstuk 5 staan de conclusies. Ten slotte worden in hoofdstuk 6 de gedragsaspecten rond de armoedeval behandeld: In hoeverre heeft het besteedbaar inkomen invloed op het zoeken en aanvaarden van (meer uren) werk?

In de bijlagen wordt meer informatie gegeven over bronnen van de referentiecijfers en de inkomensopbouw. In bijlage 3 wordt weergegeven wat het effect is van een inkomensvrijlating op het besteedbaar inkomen van een alleenstaande.

2 Onderzoeksmethode: begrotingen

2.1 Inleiding

Om het effect van inkomensondersteunende regelingen op de financiële positie van huishoudens te berekenen, maakt het Nibud gebruik van begrotingen. Uit deze begrotingen zijn de inkomsten en uitgaven van de huishoudens af te lezen.

De begrotingen in deze rapportage zijn gemaakt voor verschillende huishoudtypen en verschillende inkomensniveaus. Hierbij gaan we ervan uit dat huishoudens in een huurwoning leven.

De begrotingen zijn voor groepen van huishoudens. De bedragen in de begrotingen zijn gemiddelden; in werkelijkheid zal de financiële situatie van de individuele huishoudens er anders uitzien. De begroting laat dus niet zien in hoeverre een individueel huishouden een sluitende begroting heeft. Wel wordt duidelijk in hoeverre een groep huishoudens een sluitende begroting heeft. Bij het opstellen van de begrotingen wordt geen rekening gehouden met schulden, omdat daarover niets algemeen te zeggen valt. Schulden komen echter vaak voor onder mensen met lage inkomens.

Alle begrotingen zijn maandbegrotingen, waarbij de inkomsten en uitgaven zijn omgerekend naar gemiddelde maandbedragen. In de praktijk kunnen er flinke verschillen zijn tussen de maanden van het jaar. Vakantiegeld wordt bijvoorbeeld jaarlijks uitgekeerd, maar wordt in deze rapportage uitgedrukt in een maandelijks bedrag. Het inkomen is in iedere begroting een vast gegeven.

2.2 Basispakket & restpakket

De uitgavenkant vullen we in volgens de methode van het basispakket en het restpakket:

- Het basispakket: alle uitgaven die als noodzakelijk kunnen worden beschouwd.
- Het restpakket: het bedrag dat overblijft nadat alle uitgaven uit het basispakket zijn gedaan is bestemd voor de meer vrije bestedingen. De uitgaven in het restpakket worden in twee delen gesplitst: de uitgaven voor sociale participatie en de overige uitgaven.

In bijlage 2 staan de uitgangspunten en de samenstelling van het basis- en het restpakket beschreven. Het basispakket en het restpakket zijn op bepaalde punten verschillend voor de diverse huishoudtypen. Een alleenstaande staat immers voor andere kosten dan bijvoorbeeld een gezin met kinderen.

Sociale participatie wordt door velen als noodzakelijk beschouwd en is in veel gemeenten op de een of andere manier onderdeel van het minimabeleid.

De kosten van het restpakket nemen toe, naarmate het inkomen stijgt. In de eerste plaats komt dit door hogere reiskosten. Iemand met een inkomen (net) boven het sociaal minimum zal een laagbetaalde baan hebben en kosten voor woon-werkverkeer maken. Soms worden deze kosten door de werkgever vergoed. In deze rapportage gaan we er bij de basisbaan van uit dat dat gebeurt.

Bovendien worden de kosten voor participatie verminderd met het bedrag dat de gemeente hiervoor beschikbaar stelt. Voor de gemeente Groningen gaat het met name om de kortingen via de zogenoemde Stadspas. Met de Stadspas kan korting worden gekregen op activiteiten die leiden tot maatschappelijke participatie. De pas is bedoeld voor huishoudens met een inkomen tot 120 procent van het bijstandsinkomen. Boven dit inkomensniveau komt men niet meer voor de kortingspas in aanmerking, waardoor de kosten van participatie hoger uitvallen en het restpakket dus duurder wordt.

Naast de noodzakelijke uitgaven van de pakketten zijn er in individuele gevallen moeilijk of niet-vermijdbare uitgaven. Dit zijn uitgaven die voor een bepaalde persoon onontkoombaar zijn. Bijvoorbeeld wanneer iemand een speciaal dieet moet volgen. Voor dit soort uitgaven is individuele bijzondere bijstand mogelijk. Individuele bijzondere bijstand is het vangnet door dergelijke kostenposten, maar is niet in de begrotingen opgenomen, omdat dit afhankelijk is van de persoonlijke situatie.

2.3 Uitgavensoorten

In alle begrotingen onderscheidt het Nibud drie soorten uitgaven:

- Vaste lasten. Dit zijn periodiek terugkerende uitgaven, waarbij het bedrag veelal elke periode hetzelfde is. Vaak is er een contract afgesloten voor deze uitgaven.
- Reserveringsuitgaven. Dit zijn uitgaven die niet iedere maand terugkomen. De bedragen voor de verschillende reserveringsuitgaven zou een huishouden in principe maandelijks opzij moeten zetten om deze onregelmatige uitgaven direct te kunnen betalen.
- Huishoudelijke uitgaven. Dit zijn regelmatig terugkerende uitgaven, waarvan het bedrag per keer (per aankoopbeurt) verschilt.

De kaders hieronder geven weer welke uitgavenposten onder elk van de categorieën (vaste lasten, reserveringsuitgaven, huishoudelijke uitgaven) vallen.

Vaste lasten

Huur
Gas
Elektriciteit
Water
Gemeentelijke belastingen
Waterschapsbelastingen
Telefoon, televisie, internet
Zorgverzekeringen
Overige verzekeringen
Onderwijs
Kinderopvang
Contributies en abonnementen
Vervoer

Reserveringsuitgaven

Kleding en schoenen
Inventaris
Onderhoud huis en tuin
Zelfzorgmiddelen
Eigen risico zorgverzekering
Eigen bijdragen/-betalingen zorg

Huishoudelijke uitgaven

Voeding
Was- en schoonmaakmiddelen
Persoonlijke verzorging
Huishoudelijke dienstverlening
Diversen

In deze rapportage wordt gerekend met minimale bedragen die huishoudens nodig hebben om deze uitgaven te kunnen betalen.

Voor de uitgaven is waar mogelijk uitgegaan van lokale tarieven. Voorbeelden hiervan zijn de tarieven voor lokale belastingen en de premie van de collectieve zorgverzekering.

2.4 Inkomsten

In deze rapportage worden begrotingen opgesteld voor een aantal voorbeeldhuishoudens en een aantal inkomensniveaus. Het gaat om het sociaal minimum (bijstandsniveau) en verschillende percentages daarvan. Met bijstandsniveau wordt in deze rapportage bedoeld de norm op grond van de Participatiewet, artikel 5 lid 1 sub c.

Bij de onderzochte huishoudens wordt ervan uitgegaan dat inkomsten boven het sociaal minimum worden verkregen uit werk met het daar bijbehorende bruto-netto traject.

Uitgangspunt in deze rapportage is het totaal besteedbaar maandinkomen. Dat inkomen bestaat uit alle inkomsten van het huishouden, zoals netto salarissen, uitkeringen, kortingen op de belasting, huurtoeslag, vakantiegeld, kinderbijslag en kindgebonden budget. Ook wordt in de betreffende gevallen rekening gehouden met de premie participatiebanen. In aparte kolommen wordt een overzicht gegeven van de bestedingsruimte als gebruik kan worden gemaakt van een vrijlating van inkomsten.

In de begrotingen is geen rekening gehouden met eigen vermogen of eventuele inkomsten daaruit. Ook eventuele schulden worden niet meegenomen.

Participatiebaan

De premie voor participatiebaan bedraagt 600 euro per half jaar. Om voor de tegemoetkoming in aanmerking te komen moet er sprake zijn van een volledige bijstandsuitkering en moet er minimaal 16 en maximaal 32 uur per week gewerkt worden. De participatiebaan duurt maximaal twee jaar. Na twee jaar in een participatiebaan is de maximale tegemoetkoming dus 2.400 euro. De premie wordt eind juni en eind december uitgekeerd. In de begrotingen is dit uitgesmeerd en is dus een bedrag van 100 euro opgenomen.

Minimumloon

We rekenen met het minimumloon van juli 2018. Dat is 1.594,20 euro per maand. We gaan er vanuit dat dit hoort bij een 40-urige werkweek. Bij een 36-urige werkweek is het bruto loon dus 1.434,78 euro en bedraagt het vakantiegeld 114,78 euro. Bij 20 uur per week is het bruto loon dan 797,10 euro en het vakantiegeld 63,77 euro.

Bij de variant 110 procent van het minimumloon rekenen we met 1,1 keer het bedrag bij een 36-urige en een 20-urige werkweek.

Bij een werkweek van 20 uur tegen een minimum uurloon (en bij 110 procent daarvan) ligt het netto inkomen onder het sociaal minimum. We gaan er vanuit dat er in dat geval een bijstandsuitkering wordt aangevraagd die het inkomen aanvult tot aan het sociaal minimum.

We veronderstellen dat de huishoudens maximaal gebruik maken van alle regelingen die op hen van toepassing zijn.

Hoe de regelingen doorwerken in de begrotingen en wat de invloed is op het inkomen van de verschillende huishoudens is te zien in bijlage 1.

3 Minimabeleid

In dit hoofdstuk worden diverse landelijke en lokale regelingen voor inkomensondersteuning van minima in de gemeente Groningen beschreven. Alleen de regelingen die in de berekeningen zijn meegenomen komen in dit hoofdstuk aan bod. Paragraaf 3.1 beschrijft de landelijke regelingen; in paragraaf 3.2 komen de lokale inkomensondersteunende regelingen aan bod.

3.1 Landelijk beleid

Het landelijk beleid betreft alle regelingen die van invloed zijn op het netto inkomen. Naast inkomstenbelasting en premies voor de volksverzekeringen (samen de loonheffing), zijn dat ook heffingskortingen en toeslagen.

Inkomstenbelasting

Voor werkenden tot de AOW-leeftijd bedraagt de loonheffing tot een inkomen van 20.142 euro (ongeveer het wettelijk minimumloon) in totaal 36,55 procent. Daarboven geldt een tarief van 40,85 procent tot een inkomen van 68.507 euro. Het tarief in de hoogste schijf bedraagt 51,95 procent. Vanaf de AOW-leeftijd gelden er iets hogere belastingschijven en lagere tarieven, omdat er geen premie voor de AOW verschuldigd is.

Heffingskortingen

Afhankelijk van de situatie zijn er heffingskortingen van toepassing die ervoor zorgen dat er minder loonheffing verschuldigd is. Het gaat om:

- Algemene heffingskorting;
- Arbeidskorting;
- Ouderenkorting en alleenstaande ouderenkorting;
- Inkomensafhankelijke combinatiekorting (iack);
- Jonggehandicaptenkorting.

Sommige van deze heffingskortingen worden automatisch ingehouden door de werkgever of uitkeringsinstantie. Andere heffingskortingen, zoals de iack en de jonggehandicaptenkorting moeten zelf aangevraagd worden bij de Belastingdienst en kunnen maandelijks worden uitbetaald via een voorlopige aanslag.

Toeslagen

Naast heffingskortingen zijn er ook diverse toeslagen:

- Zorgtoeslag;
- Huurtoeslag;
- Kinderbijslag;
- Kindgebonden budget;
- Kinderopvangtoeslag.

De meeste toeslagen moeten aangevraagd worden bij de Belastingdienst/Toeslagen. De voorwaarden verschillen per toeslag en zijn onder andere afhankelijk van het verwachte inkomen over het huidige jaar. Veranderingen in de huishoudsituatie of het inkomen moeten dus direct worden doorgegeven om te voorkomen dat er te veel toeslag wordt ontvangen. Na afloop van het jaar vindt er een definitieve verrekening plaats.

3.2 Lokaal minimabeleid

De gemeente Groningen heeft voor huishoudens met een laag inkomen een aantal regelingen die bijdragen in de kosten voor bepaalde uitgaven. De regelingen die zijn opgenomen in de berekeningen zijn de volgende:

1. Kwijtschelding lokale belastingen
2. Individuele inkomenstoeslag (IIT)
3. Collectieve (aanvullende) zorgverzekering
4. Vergoeding ouderbijdrage schoolfonds
5. Stadspas
6. Witgoedregeling
7. Bijdrage kosten kinderopvang

3.2.1 Kwijtscheldingsbeleid

In de gemeente Groningen kan kwijtschelding worden aangevraagd voor de afvalstoffenheffing, de rioolheffing en de hondenbelasting voor de eerste hond. De gemeente toetst bij het vaststellen van de kwijtschelding aan 100 procent van de norm op grond van de Participatiewet. Dat wil zeggen dat afhankelijk van het vermogen, huishoudens met een inkomen op bijstandsniveau in principe geen gemeentelijke heffingen hoeven te betalen. Bij een inkomen hierboven wordt de betalingscapaciteit berekend door het inkomen te verminderen met het norminkomen. Er vindt een correctie plaats voor eigen uitgaven aan huur en voor nominale ziektekostenpremies.

Vanaf 2012 kunnen gemeenten bij de berekening van de kwijtschelding ook rekening houden met de kosten van kinderopvang. De gemeente Groningen maakt van deze mogelijkheid gebruik.

Door deze correcties kan het voorkomen dat huishoudens bij een inkomen dat iets boven het sociaal minimum ligt, nog aanspraak kunnen maken op (gedeeltelijke) kwijtschelding.

Bij het waterschap is kwijtschelding mogelijk voor de zuiveringsheffing en de ingezetenenheffing. Bij de berekening van de kwijtschelding hanteert het waterschap, net zoals de gemeente, de norm van 100 procent van de toepasselijke norm.

De kwijtschelding van de gemeentelijke heffingen en het waterschap wordt gezamenlijk berekend; het Noordelijk Belastingkantoor voert de belastingtaken uit voor zowel het waterschap als de gemeente Groningen en toetst daarbij eenmalig wat de draagkracht is.

3.2.2 Individuele inkomenstoeslag (IIT)

De individuele inkomenstoeslag in de gemeente Groningen is bedoeld voor huishoudens tussen de 21 jaar en de pensioengerechtigde leeftijd, die gedurende een periode van vijf jaar over een inkomen beschikken dat niet hoger is dan de geldende bijstandsnorm.

Voorwaarden om voor de individuele inkomenstoeslag in aanmerking te komen zijn dat men geen eigen vermogen heeft conform de normen in de Participatiewet en dat er geen zicht op inkomensverbetering is. Daarbij wordt rekening gehouden met de eigen krachten en bekwaamheden en met de eigen inspanningen om het inkomen te verbeteren.

De hoogte van de individuele inkomenstoeslag bedraagt voor alleenstaanden 386 euro per jaar, voor alleenstaande ouders 494 euro per jaar en voor paren 550 euro per jaar.

Bij de resultaten van deze rapportage worden de saldi van huishoudens die in aanmerking komen voor de individuele inkomenstoeslag apart gepresenteerd.

3.2.3 Collectieve (aanvullende) zorgverzekering

Het verzekeren tegen ziektekosten is voor iedereen wettelijk verplicht. Daarom biedt de gemeente Groningen inwoners met een laag inkomen een collectieve zorgverzekering aan bij zorgverzekeraar Menzis. Deelnemers kunnen kiezen uit drie pakketten. Alle pakketten bestaan uit de wettelijk verplichte basisverzekering, een aanvullende verzekering en een tandartsverzekering.

De kosten van de pakketten variëren van 128 euro voor het goedkoopste pakket tot 160 euro voor het duurste pakket.

Om voor de collectieve verzekering in aanmerking te komen, hanteert de gemeente Groningen een inkomensgrens van 110 procent van de geldende bijstandsnorm.

In de begrotingen (zie bijlage 1) wordt gerekend met de premie van het middelste pakket, GarantVerzorgd 2. De kosten hiervan (140,47 euro) zijn in de begrotingen opgenomen onder de uitgavepost “zorgverzekering”. De zorgtoeslag die huishoudens ontvangen is in de begrotingen opgenomen bij de inkomsten.

Daarnaast wordt een bedrag van 32 euro opgenomen onder de post “eigen risico”. Wij gaan ervan uit dat huishoudens met een laag inkomen voor het eigen risico moeten reserveren, omdat zij dit bedrag (mocht dit onverwachts nodig zijn), niet op de plank zullen hebben liggen.

3.2.4 Vergoeding ouderbijdrage schoolfonds

Gezinnen met schoolgaande kinderen tot 18 jaar met een inkomen van maximaal 110 procent van de geldende bijstandsnorm, kunnen in aanmerking komen voor een vergoeding van de ouderbijdrage.

De vergoeding voor kinderen op het basisonderwijs bedraagt 47,50 euro per kind per jaar; voor kinderen op het voortgezet onderwijs is de vergoeding 82,50 euro per kind per jaar.

In de begrotingen wordt deze bijdrage verrekend met de post “onderwijs”.

3.2.5 Stadjerspas

Met de Stadjerspas krijgen inwoners van de gemeente Groningen met een laag inkomen (maximaal 120 procent van de geldende bijstandsnorm), korting bij diverse activiteiten en producten. Bijvoorbeeld voor het lidmaatschap van een sport- of hobbyvereniging, museumbezoek, lidmaatschap van de bibliotheek en nog veel meer.

Kinderen tot 18 jaar kunnen via het Jeugdfonds Sport en Cultuur de contributie van een sportclub of culturele activiteit (zoals theater, dans- of muziekschool) vergoed krijgen. Volwassenen kunnen een korting van gemiddelde 20 euro op het lidmaatschap krijgen.

In de begrotingen is onder de post “sociale participatie” een bedrag opgenomen voor contributies en abonnementen. Voor kinderen uit de gezinnen die recht hebben op deze vergoeding, wordt dit bedrag op nul gezet. Voor volwassenen wordt een bedrag van 20 euro op de contributie in mindering gebracht.

Daarnaast kunnen via de Stadjerspas ook diverse uitjes vergoed worden, zoals gratis (of tegen gereduceerd tarief) naar de film, dierentuin of een museum.

In de begrotingen is onder de post “sociale participatie” een bedrag opgenomen voor uitgaan en vakanties. De helft van dit bedrag (100 euro per persoon) wordt in de begrotingen in mindering gebracht als voordeel van de Stadjerspas.

3.2.6 Witgoedregeling

Voor vervanging of reparatie van enkele duurzame gebruiksgoederen kan in de gemeente Groningen bijzondere bijstand worden aangevraagd. Het gaat om de volgende apparaten en bijbehorende vergoedingen:

- Wasmachine: 275 euro
- Computer: 300 euro
- Koelkast: 240 euro
- Kooktoestel: 190 euro
- Televisie: 200 euro

De regeling is bedoeld voor huishoudens die minstens vijf jaar een inkomen op bijstandsniveau hebben. De vergoeding geldt voor één apparaat per kalenderjaar. Iemand mag zelf kiezen of een nieuwe of een tweedehands koelkast, televisie of kooktoestel wordt aangeschaft. Een wasmachine of computer moet tweedehands worden gekocht. In de afgelopen vier jaar mag het betreffende huishouden geen zelfde soort tweedehands apparaat vergoed hebben gekregen; in de afgelopen acht jaar mag het huishouden geen zelfde soort nieuw apparaat vergoed hebben gekregen.

In de begrotingen is deze regeling als volgt verwerkt: de bedragen zijn bij elkaar opgeteld en gedeeld door vijf. Dit bedrag (241 euro) is gedeeld door 12 maanden, wat neerkomt op 20,08 euro. Dit bedrag is opgeteld bij de individuele inkomenstoeslag. Dit is gedaan omdat de regeling niet bedoeld is voor de totale doelgroep, maar alleen voor huishoudens die ten minste vijf jaar een inkomen op bijstandsniveau hebben.

3.2.7 Individuele bijzondere bijstand

De gemeente Groningen verstrekt voor bijzondere en noodzakelijke kosten individuele bijzondere bijstand. Tot 120 procent van de geldende bijstandsnorm is er geen sprake van draagkracht; bij een inkomen boven 120 procent van de norm wordt 35 procent van het meerinkomen als draagkracht beschouwd.

De individuele bijzondere bijstand wordt in dit onderzoek niet meegenomen omdat deze sterk afhankelijk is van de persoonlijke situatie.

4 Resultaten

Dit hoofdstuk bevat de resultaten van het onderzoek. Eerst komen de verschillen tussen de huishoudtypen in de gemeente Groningen aan bod. Vervolgens worden de verschillende inkomensniveaus met elkaar vergeleken, waarbij het vraagstuk rond de armoedeval aan bod komt.

Een en ander wordt schematisch weergegeven in tabel 1. Deze tabel geeft een overzicht van de bestedingsruimte die de onderzochte huishoudtypen hebben, nadat zij (a) de uitgaven uit alleen het basispakket hebben gedaan en (b) als alle uitgaven uit zowel het basispakket en het restpakket zijn gedaan. In de laatste twee kolommen wordt het saldo weergegeven van huishoudens die in aanmerking komen voor de individuele inkomensvoetingsbijstand.

Een negatief saldo op de maandbegroting is in rood weergegeven. Indien een hoger inkomen leidt tot minder bestedingsruimte (de zogenoemde armoedeval) dan is dit bij het betreffende inkomensniveau aangegeven met een pijltje. Een grijs pijltje betekent een armoedeval ten opzichte van het voorliggende inkomensniveau; bij een rode pijl is er sprake van een armoedeval ten opzichte van bijstandsniveau.

4.1 Huishoudsamenstelling

4.1.1 Vóór invulling van het restpakket

Uit de tweede kolom ('saldo na basispakket') blijkt dat alle onderzochte huishoudens voldoende inkomsten hebben om de noodzakelijke uitgaven uit het basispakket te betalen.

4.1.2 Na invulling van het restpakket

Wanneer ook naar de bestedingen in het restpakket wordt gekeken, krijgen een aantal huishoudentypen met tekorten op hun maandbegroting te maken:

- Alleenstaanden met een bijstandsuitkering komen maandelijks vier euro te kort. Als zij een parttime baan van 20 uur hebben en aanvullende bijstandsuitkering ontvangen, dan blijft het tekort van vier euro bestaan. Zouden er werkgerelateerde kosten zijn, die niet door de werkgever of de gemeente worden vergoed, dan zou het tekort hoger oplopen dan bij alleen een bijstandsuitkering.
- Het eenoudergezin met twee oudere kinderen komt op bijstandsniveau 38 euro te kort om de uitgaven uit zowel het basispakket als het restpakket te bekostigen. Voor het eenoudergezin geldt hetzelfde als voor de alleenstaande: bij een baan van 20 uur met een aanvullende bijstandsuitkering blijft het tekort gelijk en ontstaan extra tekorten als er werkgerelateerde kosten zijn.
- Het paar met twee oudere kinderen kan op geen van de onderzochte inkomensniveaus alle uitgaven uit zowel het basispakket als het restpakket bekostigen, ook niet als er sprake is van fulltime werk waarbij 110 procent van het WML wordt verdiend.

Tabel 1: Overzicht saldo inkomsten min uitgaven per maand

a. Alleenstaande, 36 uur		inclusief inkomstenstoeslag			
	saldo na basispakket	saldo na basis- en respakket		saldo na basispakket	saldo na basis- en respakket
bijstand	€ 99	€ -4	€	132	€ 30
participatiebaan	€ 199	€ 96	€	232	€ 130
100% minimumloon	€ 398	€ 279	€	398	€ 279
110% minimumloon	€ 483	€ 365	€	483	€ 365

b. Alleenstaande, 20 uur		inclusief inkomstenstoeslag			
	saldo na basispakket	saldo na basis- en respakket		saldo na basispakket	saldo na basis- en respakket
bijstand	€ 99	€ -4	€	132	€ 30
participatiebaan	€ 199	€ 96	€	232	€ 130
100% minimumloon	€ 99 ↓	€ -4 ↓	€	132 ↓	€ 30 ↓
110% minimumloon	€ 99	€ -4	€	132	€ 30

c. eenoudergezin met 2 kinderen (14 & 16 jaar), 36 uur		inclusief inkomstenstoeslag			
	saldo na basispakket	saldo na basis- en respakket		saldo na basispakket	saldo na basis- en respakket
bijstand	€ 170	€ -38	€	213	€ 5
participatiebaan	€ 270	€ 62	€	313	€ 105
100% minimumloon	€ 504	€ 230	€	504	€ 230
110% minimumloon	€ 644	€ 369	€	644	€ 369

d. eenoudergezin met 2 kinderen (14 & 16 jaar), 20 uur		inclusief inkomstenstoeslag			
	saldo na basispakket	saldo na basis- en respakket		saldo na basispakket	saldo na basis- en respakket
bijstand	€ 170	€ -38	€	213	€ 5
participatiebaan	€ 270	€ 62	€	313	€ 105
100% minimumloon	€ 170 ↓	€ -38 ↓	€	213 ↓	€ 5 ↓
110% minimumloon	€ 170	€ -38	€	213	€ 5

e. Paar met 2 kinderen (14 & 16 jaar), 36 uur		inclusief inkomstenstoeslag			
	saldo na basispakket	saldo na basis- en respakket		saldo na basispakket	saldo na basis- en respakket
bijstand	€ 28	€ -225	€	75	€ -178
participatiebaan	€ 128	€ -125	€	175	€ -78
100% minimumloon	€ 67 ↓	€ -187 ↓	€	67 ↓	€ -187 ↓
110% minimumloon	€ 134	€ -125	€	134	€ -125

f. Paar met 2 kinderen (14 & 16 jaar), 20 uur		inclusief inkomstenstoeslag			
	saldo na basispakket	saldo na basis- en respakket		saldo na basispakket	saldo na basis- en respakket
bijstand	€ 28	€ -225	€	75	€ -178
participatiebaan	€ 128	€ -125	€	175	€ -78
100% minimumloon	€ 28 ↓	€ -225 ↓	€	75 ↓	€ -178 ↓
110% minimumloon	€ 28	€ -225	€	75	€ -178

a/b. Alleenstaande

De alleenstaande met een bijstandsuitkering heeft na invulling van het restpakket een tekort van 4 euro per maand.

Met een participatiebaan ontvangt hij een tegemoetkoming van 100 euro per maand en wordt het saldo 96 euro positief.

Bij een baan van 36 uur heeft de alleenstaande ruim voldoende middelen om alle uitgaven uit zowel het basispakket als het restpakket te bekostigen. Ook als met deze baan het minimumloon wordt verdiend. Een bijstandsuitkering voor een alleenstaande is gelijk aan 70 procent van het minimumloon, dus bij een fulltime baan, waarmee 100 of 110 procent WML wordt verdiend, gaat dit inkomen flink omhoog. Hierdoor daalt de huurtoeslag en ook komt de alleenstaande ook niet meer in aanmerking voor alle gemeentelijke inkomensondersteuning en voor kwijtschelding van lokale lasten. Dit leidt echter niet tot een armoedeval (zie paragraaf 4.2).

Heeft de alleenstaande een parttime baan, dan is er recht op een aanvullende bijstandsuitkering. Het inkomen is dan gelijk aan een bijstandsuitkering en het tekort bedraagt dan de eerder genoemde vier euro.

c/d. Eenoudergezin met twee oudere kinderen (14 en 16 jaar)

Het eenoudergezin met oudere kinderen komt op bijstandsniveau 38 euro per maand te kort om alle uitgaven uit zowel het basispakket als het restpakket te bekostigen.

Heeft deze alleenstaande ouder een parttime baan plus een aanvullende bijstandsuitkering, dan blijft het tekort van 38 euro bestaan.

Als sprake is van een participatiebaan of een basisbaan op fulltime basis kan dit huishouden de maandbegroting wel rondkrijgen.

Net als de alleenstaande, komt de alleenstaande ouder met een fulltime baan niet meer in aanmerking voor gemeentelijke inkomensondersteuning, maar ook hier leidt dat niet tot een armoedeval.

e/f. Paar met twee oudere kinderen (14 en 16 jaar)

Het paar met oudere kinderen kan op geen van de onderzochte inkomensniveaus de uitgaven uit het zowel het basispakket als het restpakket bekostigen. Op bijstandsniveau is er een tekort van 225 euro per maand.

Als er sprake is van een participatiebaan, met bijbehorende tegemoetkoming van 100 euro per maand, wordt het tekort navenant lager, namelijk 125 euro.

Wanneer gewerkt wordt op een basisbaan, waarmee 100 procent van het wettelijk minimumloon wordt verdiend, is er een tekort van 187 euro. Het wettelijk minimumloon voor een paar is gelijk aan een bijstandsuitkering, alleen blijft er netto iets meer over vanwege hogere heffingskortingen en een hogere vakantietoeslag.

Bij een inkomen van 110 procent WML is het tekort 125 euro. Hoewel het netto inkomen met 140 euro toeneemt, is het verschil in besteedbaar inkomen tussen 100 procent en 110 procent WML slechts 62 euro. Dit heeft te maken met het feit dat dit paar niet meer voor alle gemeentelijke inkomensondersteuning in aanmerking komt. Omdat 110 procent WML net iets hoger ligt dan 110 procent van de bijstandsnorm, kan dit paar geen gebruik meer maken van de collectieve zorgverzekering en van de vergoeding ouderbijdrage schoolfonds. Ook de kwijtschelding van lokale lasten vervalt. Wel komt dit echtpaar nog in aanmerking voor de Stadspas.

Een belangrijke oorzaak van het relatief grote tekort bij paren, ligt in het feit dat een paar de kosten van twee volwassenen moet dragen, zoals de kosten van de zorgverzekering, kleding en voeding. De hogere bijstandsnorm voor een paar is veelal niet voldoende om deze extra kosten op te vangen. En één inkomen op of net iets boven het minimumloon is marginaal

hoger dan een bijstandsuitkering. Hier bovenop komen de kosten voor twee oudere kinderen die hoger liggen dan de uitgaven voor jonge kinderen. Deze combinatie maakt dit huishoudtype financieel zeer kwetsbaar.

4.2 Armoedeval

Voor elk huishoudtype zijn verschillende inkomensniveaus doorgerekend. Naast het minimuminkomen (bijstand), is ook berekend wat de bestedingsruimte is wanneer gewerkt wordt op een participatiebaan. Ook de effecten van een basisbaan, waarbij respectievelijk 100 en 110 procent van het wettelijk minimumloon wordt verdiend, zijn in dit onderzoek doorgerekend.

Soms leidt een hoger inkomen tot een beperktere bestedingsmogelijkheid. Dit komt doordat landelijke en gemeentelijke inkomensondersteunende maatregelen, zoals huurtoeslag en kwijtschelding van gemeentelijke heffingen, er niet op voorhand toe leiden dat een huishouden meer te besteden heeft bij een hoger inkomen. In dat geval is sprake van een armoedeval. Deze situatie ontstaat vaak wanneer huishoudens vanuit een uitkering uitstromen naar betaald werk. Op dat moment nemen de kosten door werk toe en komen rechten op diverse inkomensondersteunende regelingen (gedeeltelijk) te vervallen. In deze rapportage gaan we ervan uit dat werkgerelateerde kosten door de werkgever of door de gemeente worden vergoed.

4.2.1 Vóór invulling van het restpakket

Na invulling van het basispakket (en vóór invulling van het restpakket) hebben alle onderzochte huishoudtypen meer bestedingsruimte naarmate hun inkomen toeneemt. Heeft een huishouden een parttime baan plus een aanvullende uitkering, dan blijft er wel minder over dan wanneer dit huishouden werkzaam is op een participatiebaan. De tegemoetkoming van 100 euro per maand, die men krijgt bij een participatiebaan, komt bovenop de bijstandsuitkering. Werkt iemand op een basisbaan, dan is deze tegemoetkoming er niet en blijft er onder aan de streep minder over.

Voor een paar geldt dit ook als er fulltime gewerkt wordt bij een inkomen van 100 procent van het minimumloon: er blijft dan minder over dan bij een participatiebaan. Ondanks enkele belastingvoordelen, ligt het inkomen nauwelijks hoger dan een bijstandsuitkering. Een participatiebaan levert voor dit huishouden dan meer op. Een paar met een inkomen op 110 procent van het minimumloon houdt wel (iets) meer over dan bij een participatiebaan.

4.2.2 Na invulling van het restpakket

Ook na invulling van het restpakket worden er geen armoedevallen zichtbaar. Ook hier geldt voor alle onderzochte huishoudtypen met een baan van 20 uur en een aanvullende bijstandsuitkering dat zij een lagere bestedingsruimte hebben dan wanneer zij werkzaam zouden zijn op een participatiebaan.

4.2.3 Individuele inkomenstoelage

Huishoudens tot de AOW-gerechtigde leeftijd, die langdurig van een laag inkomen moeten rondkomen, kunnen in aanmerking komen voor de individuele inkomenstoelage (IIT). In de gemeente Groningen geldt dit voor huishoudens die minimaal vijf jaar van een inkomen op bijstandsniveau moeten rondkomen.

Voor deze zelfde doelgroep kent de gemeente een witgoedregeling.

In tabel 1 staan in de laatste twee kolommen de saldi van de inkomsten min de uitgaven uitgewerkt waarbij ook rekening is gehouden met de IIT en witgoedregeling.

Uit de tabel valt af te lezen dat een alleenstaande met een bijstandsuitkering inclusief IIT, maandelijks 132 euro overhoudt nadat alle uitgaven uit het basispakket zijn gedaan. Als ook alle uitgaven uit het restpakket zijn gedaan resteert een positief saldo van 30 euro. Ter vergelijking: een alleenstaande die niet in aanmerking komt voor IIT en de witgoedregeling heeft een tekort van 4 euro. Door de genoemde regelingen wordt het tekort van een alleenstaande met een inkomen op bijstandsniveau dus opgelost.

Hetzelfde geldt voor het eenoudergezin met twee kinderen: het tekort van 38 euro na invulling van zowel het basispakket als het restpakket wordt omgezet in een positief saldo als dit huishouden ook in aanmerking komt voor de IIT en de witgoedregeling.

De tekorten bij het paar met twee kinderen, die er waren zonder IIT en witgoedregeling, blijven bestaan. Vanzelfsprekend worden de tekorten wel kleiner, als er recht is op IIT en de witgoedregeling (bij een bijstandsuitkering of een participatiebaan).

Ten slotte zien we dat het paar met twee kinderen en een fulltime baan met een inkomen van 100 procent van het minimumloon een groter tekort heeft dan ditzelfde huishouden met een bijstandsuitkering plus IIT en de witgoedregeling.

5 Conclusies

5.1 Uitgangspunten

De gemeente Groningen ziet het als haar taak om inwoners met een bijstandsuitkering te begeleiden naar werk. Dit is bijvoorbeeld mogelijk door mensen te plaatsen op zogenoemde participatiebanen. Iemand die werkzaam is op een participatiebaan, ontvangt naast een bijstandsuitkering een tegemoetkoming. Deze tegemoetkoming bedraagt 600 euro per half jaar. Om voor de tegemoetkoming in aanmerking te komen moet er sprake zijn van een volledige bijstandsuitkering en moet er minimaal 16 en maximaal 32 uur per week gewerkt worden. De participatiebaan duurt maximaal twee jaar. Na twee jaar in een participatiebaan is de maximale tegemoetkoming dus 2.400 euro.

Behalve plaatsing op participatiebanen, zet de gemeente ook in op begeleiding naar regulier werk. Hieraan is geen tegemoetkoming verbonden.

In de gemeenteraad kwam onlangs de vraag aan de orde in hoeverre inwoners er in netto besteedbaar inkomen op vooruitgaan wanneer zij vanuit de uitkering gaan werken voor een salaris op of net boven het minimumloon en hoe dit zich verhoudt tot de situatie waarin mensen werkzaam zijn in een participatiebaan en daarvoor een tegemoetkoming ontvangen. (In dit laatste geval gaat het om een tijdelijke situatie, de verhoging van het besteedbaar inkomen is dus ook tijdelijk.)

In dit onderzoek is voor drie verschillende huishoudtypen de koopkracht inzichtelijk gemaakt:

- Een alleenstaande;
- Een eenoudergezin met twee oudere kinderen (14 en 16 jaar);
- Een paar met twee oudere kinderen (14 en 16 jaar).

Voor elk van deze huishoudtypen is voor vier situaties een begroting gemaakt:

- bijstandsuitkering (norm Participatiewet);
- werkzaam op een participatiebaan (inclusief tegemoetkoming);
- werkzaam op een basisbaan waarbij 100 procent WML wordt verdiend;
- werkzaam op een basisbaan waarbij 110 procent WML wordt verdiend.

Ingeval van een basisbaan is bovendien onderscheid gemaakt in een fulltime baan van 36 uur en een parttime baan van 20 uur, waarbij aanvullende bijstand wordt verstrekt.

In de begrotingen zijn alle landelijke toeslagen en gemeentelijke inkomensondersteunende regelingen meegenomen, voor zover deze op de betreffende huishoudens van toepassing zijn. In de rapportage wordt verondersteld dat de huishoudens maximaal gebruik maken van alle regelingen die op hen van toepassing zijn.

5.2 Resultaten

De financiële situatie van huishoudens

- Alle onderzochte huishoudtypen hebben op alle onderzochte inkomensniveaus voldoende bestedingsruimte om de uitgaven uit het *basispakket* te bekostigen.
- Wanneer ook naar de bestedingen uit het *restpakket* wordt gekeken (sociale participatie en overige uitgaven), krijgen sommige huishoudens met tekorten op de maandbegroting te maken:
 - De alleenstaande met een bijstandsuitkering komt maandelijks vier euro tekort om zowel de uitgaven uit het basispakket als uit het restpakket te bekostigen.
Heeft deze alleenstaande een parttime baan met een aanvullende uitkering, dan blijft dit tekort bestaan.
Bij een fulltime baan of bij een participatiebaan heeft de alleenstaande niet met tekorten op de maandbegroting te maken.

- Voor het eenoudergezin met twee oudere kinderen geldt hetzelfde als voor de alleenstaande: met alleen een bijstandsuitkering is er een tekort (van 38 euro). Bij een parttime is dit tekort er nog steeds. Een fulltime baan of participatiebaan levert een positief saldo op.
- Het paar met oudere kinderen kan op geen van de onderzochte inkomensniveaus zowel het basispakket als het restpakket bekostigen. De tekorten zijn het kleinst wanneer een van de partners werkzaam is op een participatiebaan of fulltime werkt met een inkomen van 110 procent van het WML.

Armoedeval

In dit onderzoek hanteren we een strikte definitie van de armoedeval, namelijk het lager uitvallen van de bestedingsruimte bij een hoger inkomen. Als we geen armoedeval signaleren, dan kan dat wel betekenen dat de bestedingsruimte bij een hoger inkomen slechts marginaal hoger uitvalt.

Daar komt bij dat we een aantal inkomensniveaus onder elkaar zetten, die niet per definitie in hoogte oplopend zijn. We kijken achtereenvolgend naar:

- De geldende bijstandsnorm
- De geldende bijstandsnorm plus de premie participatiebaan
- 100 procent minimumloon
- 110 procent minimumloon

Dit geeft het volgende beeld:

- Voor alle onderzochte huishoudtypen geldt dat het saldo bij een bijstandsuitkering gelijk is aan het saldo bij een parttime baan met een aanvullende bijstandsuitkering. Zouden er werkgerelateerde kosten zijn die niet door de werkgever of de gemeente vergoed worden, dan is het saldo bij parttime werk zelfs lager dan bij een bijstandsuitkering.
- Het saldo van het paar met kinderen bij een fulltime baan waarmee 100 procent van het minimumloon wordt verdiend is lager dan wanneer gewerkt zou worden op een participatiebaan. Anders gezegd, het verschil tussen een bijstandsuitkering voor een paar en 100 procent van het minimumloon is kleiner dan de premie voor een participatiebaan (omgerekend 100 euro per maand).

5.3 Conclusies

Wanneer iemand vanuit de bijstand aan de slag gaat in een participatiebaan, ontvangt hij of zij naast een bijstandsuitkering een tegemoetkoming. Deze tegemoetkoming bedraagt 600 euro per half jaar. De participatiebaan duurt maximaal twee jaar. Na twee jaar in een participatiebaan is de maximale tegemoetkoming dus 2.400 euro. Deze 2.400 euro heeft geen invloed op eventuele toeslagen en ook niet op de kwijtschelding van lokale lasten. Het besteedbaar inkomen neemt dus navenant toe. We gaan er hierbij van uit dat flankerende kosten door de gemeente worden vergoed.

Wanneer sprake is van regulier werk (basisbaan), kunnen er werkgerelateerde kosten zijn die niet door de werkgever worden vergoed. Als ook de gemeente geen vergoeding biedt, kan dit betekenen dat er onder de streep minder overblijft dan bij een bijstandsuitkering. Om een armoedeval te voorkomen, zou de gemeente de werkgerelateerde kosten kunnen vergoeden. In deze rapportage wordt daar ook van uitgegaan.

Doorstroom naar een fulltime baan levert voor alleenstaanden en alleenstaande ouders voldoende inkomen op om een armoedeval te voorkomen. De bijstandsuitkering voor deze groepen is gelijk aan 70 procent van het sociaal minimum, terwijl met fulltime werk minimaal 100 procent van het minimumloon wordt verdiend. Ondanks het feit dat er bij fulltime werk geen recht meer is op gemeentelijke inkomensondersteuning (de collectieve zorgverzekering, de Stadspas en voor alleenstaande ouders de vergoeding ouderbijdrage schoolfonds) is er geen sprake van een armoedeval. Alleenstaande krijgen bovendien te maken met een afbouw van de huurtoeslag, maar ook dit levert geen armoedeval op.

De norm voor paren in de bijstand is nagenoeg gelijk aan het wettelijk minimumloon. Er zijn enkele (belasting)voordelen die werken aantrekkelijker maken, zoals de arbeidskorting en een hogere vakantietoeslag. Hierdoor wordt de bestedingsruimte met fulltime werk op 100 procent van het minimumloon groter dan met alleen een bijstandsuitkering. Het verschil is echter vrij klein en wanneer er sprake is van werkgerelateerde kosten die niet vergoed worden, zal het paar met fulltime werk vaak slechter af zijn dan met alleen een bijstandsuitkering.

Wanneer het inkomen bij fulltime werk op 110 procent van het minimumloon ligt, is de bestedingsruimte hoger dan op 100 procent van het minimumloon. Echter, omdat het paar dan niet meer in aanmerking komt voor de collectieve zorgverzekering, de vergoeding schoolfonds en kwijtschelding van lokale lasten, is het verschil in besteedbaar inkomen kleiner dan het verschil in netto inkomen.

Al met al kan geconcludeerd worden dat werken op een participatiebaan financieel aantrekkelijker is dan een parttime baan waarbij aanvullende bijstand noodzakelijk is. Dit geldt voor alle onderzochte huishoudtypen.

Voor alleenstaanden en alleenstaande ouders levert fulltime werk juist meer op dan een participatiebaan.

Paren met een fulltime baan houden bij een inkomen van 100 procent minimumloon minder over dan op een participatiebaan. Bij een inkomen van 110 procent minimumloon houden zij evenveel over (nauwkeuriger gezegd: hebben zij een even groot tekort).

6 Gedragsaspecten

In het voorafgaande is dieper ingegaan op het effect van landelijk en lokaal beleid op het netto besteedbaar inkomen en de bestedingsruimte van huishoudens in de gemeente Groningen. Hierbij is onderzocht of en in hoeverre bij de aanvaarding van werk een zogenoemde armoedeval optreedt.

In dit hoofdstuk wordt de kwestie rond de armoedeval van een andere kant benaderd: hoe kwalijk is het bestaan van een armoedeval en in hoeverre weerhoudt dit mensen van het aanvaarden van (meer uren) werk? Om deze vraag te beantwoorden, maken we onder meer gebruik van de (beperkte) literatuur die over deze materie aanwezig is.

6.1 Onderzoek naar effecten armoedeval

Wanneer wordt gesproken over de problematiek rond de armoedeval, is de belangrijkste aanname dat mensen niet (meer uren) zullen gaan werken, wanneer dit “onder de streep” uiteindelijk minder oplevert. Met andere woorden, de armoedeval zou een negatieve invloed op de arbeidsparticipatie hebben.

De afgelopen jaren zijn hier een beperkt aantal onderzoeken naar gedaan, die elkaar soms tegenspreken maar die voor het merendeel toch dezelfde kant op wijzen: de armoedeval heeft een (zeer) beperkt effect op het zoeken naar en het vinden van werk. Andere factoren (die hieronder worden behandeld) spelen een grotere rol.

In de armoedemonitor 2007, van het CBS en het SCP, wordt een hoofdstuk gewijd aan gedragseffecten van de armoedeval. Hierin wordt onderzocht of onder ontvangers van inkomensafhankelijke regelingen minder werkzoekenden worden aangetroffen en of de ontvangers minder intensief zoeken dan niet-ontvangers. Ook het aanvaarden van een baan en het aantal uren dat gewerkt wordt, wordt in de analyse meegenomen. De belangrijkste conclusie is dat *“ontvangers van voorzieningen even vaak – naar eigen zeggen – actief op zoek zijn naar een baan als de niet-ontvangers. Voor de werkzoekenden onder hen is er bovendien geen verschil tussen de twee groepen aangetroffen in het aandeel dat een voltijdsbaan wenst.”* (Sadiraj ea, 2007)

Als reactie op dit rapport stelt het Centraal Planbureau dat zij de bevinding van het SCP niet kunnen rijmen met inzichten uit (inter)nationale wetenschappelijke literatuur. Zij wijzen daarbij op literatuur waaruit naar voren komt dat een lagere of kortere uitkering de kans op werk vergroot en concluderen: *“Als werk meer gaat lonen neemt de inspanning om werk te zoeken toe en worden werkzoekenden minder kieskeurig bij het al dan niet accepteren van een baan.”* Echter, dat een sanctie op de uitkering de kans op uitstroom vergroot, is niet per definitie het bewijs voor het bestaan van gedragseffecten van de armoedeval.

In 2010 publiceert het SCP het rapport *Uit de armoede werken*, waarin een van de onderzoeksvragen luidt: Waarom zoekt niet iedereen naar werk? De belangrijkste redenen die worden opgegeven zijn: gezondheidsklachten, aanwezigheid van (kleine) kinderen en tevredenheid met het huidige inkomen. *“De angst voor een (gedeeltelijk) verlies van het recht op huurtoeslag of op kwijtschelding van lokale heffingen wordt weinig genoemd als reden om niet te zoeken naar werk. Hooguit 3% stelt dat dit motief een rol speelt. In overeenstemming met eerder onderzoek duidt deze bevinding erop dat het effect van de armoedeval op het zoekgedrag bij aanvullende inkomensafhankelijke regelingen beperkt is.”*

Dit neemt niet weg dat de armoedeval helemaal geen rol speelt bij de keuze om wel of niet naar werk te zoeken. *“Tegelijkertijd is het (vermeende) uitblijven van inkomensverbetering bij werkaanvaarding voor een aantal mensen wel degelijk een reden om niet naar werk te zoeken. Bijna 15% van de niet-werkzoekenden geeft te kennen dat zij er financieel onvoldoende op vooruit zouden gaan, en ruim 5% noemt de kosten van kinderopvang te hoog.”*

Ook de Inspectie Werk en Inkomen stelt na onderzoek (2010) vast dat de armoedeval in de meeste gevallen geen belemmering vormt bij het zoeken en vinden van werk. Zij wijzen erop dat gemeenten in hun minimabeleid vaak inkomensgrenzen hanteren boven het sociaal minimum. *“Hiermee wordt bereikt, dat als iemand gaat werken en zijn inkomen blijft onder de inkomensgrens die een gemeente hanteert, er voor hem recht blijft bestaand op de eerder toegekende*

inkomensondersteuning. Daarmee verschuift de armoedeval van een lagere naar een wat hogere inkomensgrens." Hierbij is de veronderstelling dat gemeenten met de hoogste inkomensgrenzen ook het hoogste uitstroombepaalde behalen. Dit verband is in het onderzoek echter niet aangetroffen.

Een ander belangrijk aspect waar door de Inspectie Werk en Inkomen naar is gekeken, is de verwachting die werkzoekenden hebben over hun inkomen na werkaanvaarding: 24 procent van de bijstandsgerechtigden die actief op zoek zijn naar werk, denkt met hun inkomen uit werk niet makkelijker rond te komen dan met een bijstandsuitkering. In de praktijk bleek 42 procent er in inkomen op achteruit, of niet op vooruit, te zijn gegaan. De Inspectie veronderstelt niet dat deze groep weer terugvalt in de uitkering. *"Een groot deel van de (uitgestroomde) bijstandsgerechtigden lijkt te aanvaarden dat werken 'niet altijd loont'."*

Ten slotte kan gewezen worden op een onderzoek van de Hogeschool van Amsterdam, *Schuldenvrij: de weg naar werk?* Dit onderzoek gaat niet specifiek over de armoedeval, maar maakt een vergelijking tussen deelnemers aan een schuldsaneringstraject bij de gemeente Amsterdam en deelnemers aan een minnelijke schuldregeling in de gemeente Almere. Hierbij wordt bekeken in hoeverre beide trajecten invloed hebben op het zoeken en vinden van werk door bijstandsgerechtigden.

Het grootste verschil voor de schuldenaren ligt in de bestemming van een eventueel hoger inkomen. In geval van een schuldbemiddeling (zoals in Almere) gaat het hogere inkomen naar de schuldeisers, terwijl bij een saneringskrediet de schuldenaar de extra inkomsten zelf mag houden.

Een belangrijke conclusie van dit onderzoek was dat de percentages uitstromers uit de bijstand in Amsterdam en Almere niet significant van elkaar verschillen (respectievelijk 8,6% en 7,7%). Met andere woorden, het maakte niet uit of betaald werk direct leidt tot een financiële verbetering van de eigen situatie of dat dit vooralsnog niet gebeurt.

Een ander opvallend punt is dat beide percentages uitstroom uit de bijstand iets lager liggen dan binnen de totale bijstandspopulatie (respectievelijk 11,4% en 9%). Dit laatste valt te verklaren vanuit het risicomijdend gedrag van mensen: *"Mensen zijn bang dat veranderingen in hun financiële situatie de schuldregeling in gevaar brengen. Dit geldt ongeacht de aard van de schuldregeling. Risicomijdend gedrag leidt er in beide situaties toe dat mensen proberen veranderingen in hun financiële situatie te voorkomen, ook al zou dat ze meer geld kunnen opleveren."*

Ook de andere hierboven aangehaalde onderzoeken noemen andere (niet-financiële) factoren die van invloed zijn op het wel of niet zoeken en vinden van werk. Al eerder zijn genoemd gezondheidsklachten, aanwezigheid van kinderen en tevredenheid met het huidige inkomen (SCP, 2010).

Het SCP concludeerde in 2008 dat het *"zoekgedrag van niet-werkenden vooral [blijkt] samen te hangen met leeftijd, de gezondheid, gevoelens van sociaal isolement, het opleidingsniveau en het ontvangen van een WAO-uitkering in 2004 (...)* Voor het feitelijk verkrijgen van werk zijn de leeftijd, uitkeringsafhankelijkheid en het zoekgedrag van belang."

Ook de Inspectie Werk en Inkomen vond andere drijfveren om aan het werk te gaan, zoals zelfredzaamheid, de houding en motivatie voor werk en opleiding.

Daarnaast zijn er andere factoren, die weliswaar niet in het (bovenstaand) wetenschappelijk onderzoek worden benoemd, die van invloed kunnen zijn op het al dan niet aanvaarden van werk. Wij denken hier aan zaken als het gevoel om weer mee te tellen, gevoelens van schaamte en trots, het uitzicht op mogelijke inkomensstijging in de toekomst en niet meer over meevaller (zoals een erfenis of een geldprijs) verantwoording hoeven afleggen aan de sociale dienst. Nader onderzoek, waarin ook bovengenoemde gedragsfactoren worden meegenomen, is zeker wenselijk.

6.2 Inzichten vanuit de gedragseconomie

In de traditionele economie wordt de mens beschouwd als een rationeel wezen: mensen maken die keuzes waarvan zij verwachten dat het resultaat maximaal is. Zij stellen vragen als: wat kost het mij/ wat levert het op? In de gedragseconomie wordt een dergelijk mensbeeld genuanceerd. De mens blijkt geen koele en zelfzuchtige homo economicus. Mensen betrekken lang niet altijd alle beschikbare informatie in hun keuze, houden wel degelijk rekening met de belangen van

anderen, en kiezen soms uitgesproken ‘irrationeel’. Zo willen veel mensen bijvoorbeeld echt afvallen, maar bezwijken zij desondanks geregeld voor de verleiding van een lekkere maar vette maaltijd.

Vanuit de gedragseconomie zijn geen specifieke onderzoeken gedaan naar het effect van de armoedeval. Wel kunnen hier enkele algemene principes vanuit de gedragseconomie besproken worden.

Theorie van schaarste

Huishoudens in armoede/met financiële problemen moeten op allerlei fronten tegelijkertijd strijd leveren: huisvesting, gezondheid, geld, opleiding, carrière. Dit levert vaak veel stress op. De theorie van schaarste toont aan dat mensen die last hebben van schaarste aan tijd, geld, voeding of vrienden zich anders gaan gedragen en zelfs dat het IQ (tijdelijk) kan dalen (Mullainathan en Shafir, 2013).

Mensen met schaarste aan geld, die dus weinig te besteden hebben, denken voortdurend aan hoe ze moeten rondkomen. Ze zijn constant bezig met vragen als: “Hoe moet ik de rekeningen betalen?” en “Waar haal ik geld vandaan om de rest van de week te kunnen eten?”. Het gebrek aan geld laat mensen die rond moeten komen van een klein budget nooit met rust. Doordat mensen voortdurend met deze vragen bezig zijn, blijft er minder denkvermogen over voor andere dingen. Een deel van het werkgeheugen wordt door de geldproblemen ingenomen, waardoor er minder werkgeheugen over is voor cognitieve functies zoals: plannen, “out of the box” denken en problemen oplossen. Daarnaast vergroot het impulsief gedrag.

Geldstress heeft ook effect op werkprestatie (van der Schors en Schonewille, 2017) en kan er ook toe leiden dat men minder snel geneigd is werk te zoeken, doordat prioriteiten elders liggen. Mensen die langdurige schaarste ervaren, zitten in een overleefmodus. Waardoor ze op de korte termijn goede beslissingen kunnen maken om te kunnen overleven. Maar op de lange termijn pakken deze keuzes vaak minder goed uit.

Het effect van armoede op voelen, denken en doen

Plantinga e.a. (2018) schrijven dat armoede invloed heeft op hoe we ons voelen. Mensen in armoede hebben vaker (geestelijke) gezondheidsproblemen, ervaren meer stress, zijn minder gelukkig, hebben vaak last van schaamte en stigmatisering en zijn minder geneigd andere mensen te vertrouwen. Mensen die in armoede leven kunnen zich mede daardoor minder goed focussen op de lange termijn.

Armoede heeft dus effect op voelen, maar ook op denken en doen. De effecten zijn niet alleen negatief voor mensen zelf (bijvoorbeeld, dat mensen minder gelukkig zijn), maar kunnen ook armoede in stand houden. Mensen die zich minder gelukkig voelen, meer stress ervaren en last van schaamte hebben, maken minder goede keuzes en zijn passiever.

Relatie met de armoedeval

De belangrijkste aanname achter de armoedeval is dat mensen geen werk zullen aanvaarden wanneer hen dat niet méér geld oplevert. Echter, wanneer we naar bovenstaande theorieën kijken, kan het niet zoeken of het niet aanvaarden van werk ook andere oorzaken hebben: mensen met een tekort aan financiële middelen hebben vaak te weinig ruimte in hun hoofd om met de lange termijn bezig te zijn.

Het is op deze plaats niet mogelijk aan te geven welk van de genoemde factoren (de armoedeval of het ervaren van schaarste) uiteindelijk een grotere rol speelt bij het al dan niet zoeken of aanvaarden van werk; daarvoor is nader onderzoek vereist. Het is wel belangrijk om in te zien dat de armoedeval niet de *enige* reden hoeft te zijn waarom mensen met een laag inkomen soms het zoeken naar werk niet als hoogste prioriteit hebben.

Literatuur

Hoff, S. (2010). *Uit de armoede werken. Omvang en oorzaken van uitstroom uit armoede*. SCP, Den Haag, september 2010.

Laan, J. van der, Van Geuns, R. *Schuldenvrij: de weg naar werk?*, Hogeschool van Amsterdam, februari 2016.

Mullainathan, S., & Shafir, E. (2013). *Scarcity: Why having too little means so much*. New York: Times Books.

Plantinga, A., Zeelenberg, M., Breugelmans, S.M. (2018) . *De effecten van armoede op voelen, denken en doen*. Working paper.

Sadiraj, K., Wildeboer, J.M., Hoff, S. (2007). Gedragseffecten van de armoedeval. *Armoedemonitor SCP/CBS 2007*, 94 – 109.

Schors, A. van der , Schonewille, G. (2017) . *Personeel met schulden*. Nibud, Utrecht.

CPB Notitie (2008). *Armoedeval heeft wél gedragseffecten*, 24 januari 2008.

Inspectie Werk en Inkomen (2010), *Armoedebestrijding*.

Bijlage 1 | Begrotingen

In onderstaande tabellen zijn de begrotingen van de verschillende huishoudtypen opgenomen. Voor alle huishoudens wordt op een rij gezet hoe het budget er bij de verschillende inkomensniveaus uit ziet.

De inkomensondersteunende regelingen van de gemeente Groningen zijn in de begrotingen verwerkt en aangeduid met een • of •• achter het resterende bedrag.

a. Alleenstaande, 36 uur

	bijstand	participatiebaan	100% minimumloon	110% minimumloon
INKOMSTEN				
netto loon/uitkering	997	997	1399	1539
zorgtoeslag	94	94	94	94
huurtoeslag	175	175	106	52
kinderbijslag	0	0	0	0
kindegebonden budget	0	0	0	0
kinderopvangtoeslag	0	0	0	0
voorlopige aanslag	0	0	0	0
tegemoetkoming participatiebaan	0	100	0	0
totaal inkomsten	1265	1365	1599	1685
VASTE LASTEN				
huur	400	400	400	400
gas	68	68	68	68
elektriciteit	24	24	24	24
water	9	9	9	9
gemeentelijke heffingen	0 •	0 •	20	20
waterschapsheffingen	0 •	0 •	11	11
telefoon, televisie, internet	57	57	57	57
zorgverzekering	140 ••	140 ••	144	144
overige verzekeringen	20	20	20	20
onderwijs	0	0	0	0
kinderopvang	0	0	0	0
contributies en abonnementen	2	2	2	2
vervoer	15	15	15	15
levensonderhoud anderen	*	*	*	*
betalingsverplichtingen	*	*	*	*
totaal vaste lasten	736	736	771	771
RESERVERINGSUITGAVEN				
kleding en schoenen	57	57	57	57
inventaris	73	73	73	73
onderhoud huis en tuin	22	22	22	22
zelfzorgmiddelen	6	6	6	6
eigen risico zorgverzekering	32	32	32	32
eigen bijdragen/betalingen zorg	0	0	0	0
vrijetijdsuitgaven	*	*	*	*
totaal reserveringsuitgaven	190	190	190	190
Huishoudelijke uitgaven				
voeding	206	206	206	206
was- en schoonmaakmiddelen	5	5	5	5
persoonlijke verzorging	22	22	22	22
huishoudelijke dienstverlening	0	0	0	0
huisdieren	*	*	*	*
roken	*	*	*	*
diversen	8	8	8	8
totaal huishoudelijke uitgaven	241	241	241	241
TOTAAL UITGAVEN BASISPAKKET	1167	1167	1202	1202
BESCHIKBAAR NA BASISPAKKET	99	199	398	483
Restpakket				
sociale participatie	81 ••	81 ••	91	91
overig restpakket	21	21	93	93
vergoeding restpakket	0	0	0	0
TOTAAL RESTPAKKET	102	102	184	184
BESCHIKBAAR NA BASIS- EN RESTPAKKET	-4	96	213	299

* Deze posten vallen onder het restpakket

Vet en cursief Afhankelijk van gemeentelijke tarieven

• Verminderd met de kwijschelding

•• Lokale tegemoetkomingen en/of meerkosten

b. Alleenstaande, 20 uur

	bijstand	participatiebaan	100% minimumloon	110% minimumloon
INKOMSTEN				
netto loon/uitkering	997	997	997	997
zorgtoeslag	94	94	94	94
huurtoeslag	175	175	175	175
kinderbijslag	0	0	0	0
kindegebonden budget	0	0	0	0
kinderopvangtoeslag	0	0	0	0
voorlopige aanslag	0	0	0	0
tegemoetkoming participatiebaan	0	100	0	0
totaal inkomsten	1265	1365	1265	1265
VASTE LASTEN				
huur	400	400	400	400
gas	68	68	68	68
elektriciteit	24	24	24	24
water	9	9	9	9
gemeentelijke heffingen	0 •	0 •	0 •	0 •
waterschapsheffingen	0 •	0 •	0 •	0 •
telefoon, televisie, internet	57	57	57	57
zorgverzekering	140 **	140 **	140 **	140 **
overige verzekeringen	20	20	20	20
onderwijs	0	0	0	0
kinderopvang	0	0	0	0
contributies en abonnementen	2	2	2	2
vervoer	15	15	15	15
levensonderhoud anderen	*	*	*	*
betalingsverplichtingen	*	*	*	*
totaal vaste lasten	736	736	736	736
RESERVERINGSUITGAVEN				
kleding en schoenen	57	57	57	57
inventaris	73	73	73	73
onderhoud huis en tuin	22	22	22	22
zelfzorgmiddelen	6	6	6	6
eigen risico zorgverzekering	32	32	32	32
eigen bijdragen/betalingen zorg	0	0	0	0
vrijtijdsuitgaven	*	*	*	*
totaal reserveringsuitgaven	190	190	190	190
Huishoudelijke uitgaven				
voeding	206	206	206	206
was- en schoonmaakmiddelen	5	5	5	5
persoonlijke verzorging	22	22	22	22
huishoudelijke dienstverlening	0	0	0	0
huisdieren	*	*	*	*
roken	*	*	*	*
diversen	8	8	8	8
totaal huishoudelijke uitgaven	241	241	241	241
TOTAAL UITGAVEN BASISPAKKET	1167	1167	1167	1167
BESCHIKBAAR NA BASISPAKKET	99	199	99	99
Restpakket				
sociale participatie	81 **	81 **	81 **	81 **
overig restpakket	21	21	87	87
vergoeding restpakket	0	0	0	0
TOTAAL RESTPAKKET	102	102	168	168
BESCHIKBAAR NA BASIS- EN RESTPAKKET	-4	96	-69	-69

* Deze posten vallen onder het restpakket

Vet en cursief Afhankelijk van gemeentelijke tarieven

• Verminderd met de kwijschelding

** Lokale tegemoetkomingen en/of meerkosten

c. eenoudergezin met 2 kinderen (14 & 16 jaar), 36 uur

	bijstand	participatiebaan	100% minimumloon	110% minimumloon
INKOMSTEN				
netto loon/uitkering	997	997	1399	1539
zorgtoeslag	94	94	94	94
huurtoeslag	262	262	262	262
kinderbijslag	192	192	192	192
kindegebonden budget	490	490	490	490
kinderopvangtoeslag	0	0	0	0
voorlopige aanslag	0	0	0	0
tegemoetkoming participatiebaan	0	100	0	0
totaal inkomsten	2035	2135	2438	2577
VASTE LASTEN				
huur	525	525	525	525
gas	86	86	86	86
elektriciteit	51	51	51	51
water	17	17	17	17
gemeentelijke heffingen	0 •	0 •	28	28
waterschapsheffingen	0 •	0 •	23	23
telefoon, televisie, internet	65	65	65	65
zorgverzekering	140 ••	140 ••	144	144
overige verzekeringen	23	23	23	23
onderwijs	59 ••	59 ••	73	73
kinderopvang	0	0	0	0
contributies en abonnementen	2	2	2	2
vervoer	46	46	46	46
levensonderhoud anderen	*	*	*	*
betalingsverplichtingen	*	*	*	*
totaal vaste lasten	1013	1013	1081	1081
RESERVERINGSUITGAVEN				
kleding en schoenen	152	152	152	152
inventaris	101	101	101	101
onderhoud huis en tuin	22	22	22	22
zelfzorgmiddelen	6	6	6	6
eigen risico zorgverzekering	32	32	32	32
eigen bijdragen/betalingen zorg	0	0	0	0
vrijtijdsuitgaven	*	*	*	*
totaal reserveringsuitgaven	313	313	313	313
Huishoudelijke uitgaven				
voeding	449	449	449	449
was- en schoonmaakmiddelen	9	9	9	9
persoonlijke verzorging	67	67	67	67
huishoudelijke dienstverlening	0	0	0	0
huisdieren	*	*	*	*
roken	*	*	*	*
diversen	14	14	14	14
totaal huishoudelijke uitgaven	539	539	539	539
TOTAAL UITGAVEN BASISPAKKET	1865	1865	1933	1933
BESCHIKBAAR NA BASISPAKKET	170	270	504	644
Restpakket				
sociale participatie	142 ••	142 ••	202	202
overig restpakket	66	66	138	138
vergoeding restpakket	0	0	0	0
TOTAAL RESTPAKKET	208	208	340	340
BESCHIKBAAR NA BASIS- EN RESTPAKKET	-38	62	164	304

* Deze posten vallen onder het restpakket

Vet en cursief **Afhankelijk van gemeentelijke tarieven**

• Verminderd met de kwijtschelding

•• Lokale tegemoetkomingen en/of meerkosten

d. eenoudergezin met 2 kinderen (14 & 16 jaar), 20 uur

	bijstand	participatiebaan	100% minimumloon	110% minimumloon
INKOMSTEN				
netto loon/uitkering	997	997	997	997
zorgtoeslag	94	94	94	94
huurtoeslag	262	262	262	262
kinderbijslag	192	192	192	192
kindegebonden budget	490	490	490	490
kinderopvangtoeslag	0	0	0	0
voorlopige aanslag	0	0	0	0
tegemoetkoming participatiebaan	0	100	0	0
totaal inkomsten	2035	2135	2035	2035
VASTE LASTEN				
huur	525	525	525	525
gas	86	86	86	86
elektriciteit	51	51	51	51
water	17	17	17	17
gemeentelijke heffingen	0 •	0 •	0 •	0 •
waterschapsheffingen	0 •	0 •	0 •	0 •
telefoon, televisie, internet	65	65	65	65
zorgverzekering	140 **	140 **	140 **	140 **
overige verzekeringen	23	23	23	23
onderwijs	59 **	59 **	59 **	59 **
kinderopvang	0	0	0	0
contributies en abonnementen	2	2	2	2
vervoer	46	46	46	46
levensonderhoud anderen	*	*	*	*
betalingsverplichtingen	*	*	*	*
totaal vaste lasten	1013	1013	1013	1013
RESERVERINGSUITGAVEN				
kleding en schoenen	152	152	152	152
inventaris	101	101	101	101
onderhoud huis en tuin	22	22	22	22
zelfzorgmiddelen	6	6	6	6
eigen risico zorgverzekering	32	32	32	32
eigen bijdragen/betalingen zorg	0	0	0	0
vrijtijdsuitgaven	*	*	*	*
totaal reserveringsuitgaven	313	313	313	313
Huishoudelijke uitgaven				
voeding	449	449	449	449
was- en schoonmaakmiddelen	9	9	9	9
persoonlijke verzorging	67	67	67	67
huishoudelijke dienstverlening	0	0	0	0
huisdieren	*	*	*	*
roken	*	*	*	*
diversen	14	14	14	14
totaal huishoudelijke uitgaven	539	539	539	539
TOTAAL UITGAVEN BASISPAKKET	1865	1865	1865	1865
BESCHIKBAAR NA BASISPAKKET	170	270	170	170
Restpakket				
sociale participatie	142 **	142 **	142 **	142 **
overig restpakket	66	66	132	132
vergoeding restpakket	0	0	0	0
TOTAAL RESTPAKKET	208	208	273	273
BESCHIKBAAR NA BASIS- EN RESTPAKKET	-38	62	-104	-104

* Deze posten vallen onder het restpakket

Vet en cursief Afhankelijk van gemeentelijke tarieven

• Verminderd met de kwijschelding

** Lokale tegemoetkomingen en/of meerkosten

e. Paar met 2 kinderen (14 & 16 jaar), 36 uur

	bijstand	participatiebaan	100% minimumloon	110% minimumloon
INKOMSTEN				
netto loon/uitkering	1424	1424	1462	1602
zorgtoeslag	176	176	176	176
huurtoeslag	262	262	262	262
kinderbijslag	192	192	192	192
kindegebonden budget	232	232	232	232
kinderopvangtoeslag	0	0	0	0
voorlopige aanslag	0	0	0	0
tegemoetkoming participatiebaan	0	100	0	0
totaal inkomsten	2286	2386	2324	2464
VASTE LASTEN				
huur	525	525	525	525
gas	86	86	86	86
elektriciteit	60	60	60	60
water	19	19	19	19
gemeentelijke heffingen	0 •	0 •	0 •	28
waterschapsheffingen	0 •	0 •	0 •	23
telefoon, televisie, internet	77	77	77	77
zorgverzekering	281 **	281 **	281 **	289
overige verzekeringen	29	29	29	29
onderwijs	59 **	59 **	59 **	73
kinderopvang	0	0	0	0
contributies en abonnementen	4	4	4	4
vervoer	62	62	62	62
levensonderhoud anderen	*	*	*	*
betalingsverplichtingen	*	*	*	*
totaal vaste lasten	1202	1202	1202	1273
RESERVERINGSUITGAVEN				
kleding en schoenen	203	203	203	203
inventaris	117	117	117	117
onderhoud huis en tuin	22	22	22	22
zelfzorgmiddelen	10	10	10	10
eigen risico zorgverzekering	64	64	64	64
eigen bijdragen/betalingen zorg	0	0	0	0
vrijtijdsuitgaven	*	*	*	*
totaal reserveringsuitgaven	416	416	416	416
Huishoudelijke uitgaven				
voeding	524	524	524	524
was- en schoonmaakmiddelen	11	11	11	11
persoonlijke verzorging	89	89	89	89
huishoudelijke dienstverlening	0	0	0	0
huisdieren	*	*	*	*
roken	*	*	*	*
diversen	17	17	17	17
totaal huishoudelijke uitgaven	640	640	640	640
TOTAAL UITGAVEN BASISPAKKET	2258	2258	2258	2330
BESCHIKBAAR NA BASISPAKKET	28	128	67	134
Restpakket				
sociale participatie	187 **	187 **	187 **	187 **
overig restpakket	66	66	132	138
vergoeding restpakket	0	0	0	0
TOTAAL RESTPAKKET	253	253	319	325
BESCHIKBAAR NA BASIS- EN RESTPAKKET	-225	-125	-252	-191

* Deze posten vallen onder het restpakket

Vet en cursief **Afhankelijk van gemeentelijke tarieven**

• Verminderd met de kwijtschelding

** Lokale tegemoetkomingen en/of meerkosten

f. Paar met 2 kinderen (14 & 16 jaar), 20 uur

	bijstand	participatiebaan	100% minimumloon	110% minimumloon
INKOMSTEN				
netto loon/uitkering	1424	1424	1424	1424
zorgtoeslag	176	176	176	176
huurtoeslag	262	262	262	262
kinderbijslag	192	192	192	192
kindegebonden budget	232	232	232	232
kinderopvangtoeslag	0	0	0	0
voorlopige aanslag	0	0	0	0
tegemoetkoming participatiebaan	0	100	0	0
totaal inkomsten	2286	2386	2286	2286
VASTE LASTEN				
huur	525	525	525	525
gas	86	86	86	86
elektriciteit	60	60	60	60
water	19	19	19	19
gemeentelijke heffingen	0 •	0 •	0 •	0 •
waterschapsheffingen	0 •	0 •	0 •	0 •
telefoon, televisie, internet	77	77	77	77
zorgverzekering	281 **	281 **	281 **	281 **
overige verzekeringen	29	29	29	29
onderwijs	59 **	59 **	59 **	59 **
kinderopvang	0	0	0	0
contributies en abonnementen	4	4	4	4
vervoer	62	62	62	62
levensonderhoud anderen	*	*	*	*
betalingsverplichtingen	*	*	*	*
totaal vaste lasten	1202	1202	1202	1202
RESERVERINGSUITGAVEN				
kleding en schoenen	203	203	203	203
inventaris	117	117	117	117
onderhoud huis en tuin	22	22	22	22
zelfzorgmiddelen	10	10	10	10
eigen risico zorgverzekering	64	64	64	64
eigen bijdragen/betalingen zorg	0	0	0	0
vrijtijdsuitgaven	*	*	*	*
totaal reserveringsuitgaven	416	416	416	416
Huishoudelijke uitgaven				
voeding	524	524	524	524
was- en schoonmaakmiddelen	11	11	11	11
persoonlijke verzorging	89	89	89	89
huishoudelijke dienstverlening	0	0	0	0
huisdieren	*	*	*	*
roken	*	*	*	*
diversen	17	17	17	17
totaal huishoudelijke uitgaven	640	640	640	640
TOTAAL UITGAVEN BASISPAKKET	2258	2258	2258	2258
BESCHIKBAAR NA BASISPAKKET	28	128	28	28
Restpakket				
sociale participatie	187 **	187 **	187 **	187 **
overig restpakket	66	66	132	132
vergoeding restpakket	0	0	0	0
TOTAAL RESTPAKKET	253	253	319	319
BESCHIKBAAR NA BASIS- EN RESTPAKKET	-225	-125	-291	-291

* Deze posten vallen onder het restpakket

Vet en cursief Afhankelijk van gemeentelijke tarieven

• Verminderd met de kwijschelding

** Lokale tegemoetkomingen en/of meerkosten

Bijlage 2 | Verantwoording uitgaven

Het Nibud gebruikt diverse bronnen voor de referentiecijfers. Hieronder volgt een korte verantwoording van keuzes en bronnen uitgesplitst naar het basis- en het restpakket.

Basispakket

Huur

In deze rapportage rekenen we met een huur van 400 euro voor eenpersoonshuishoudens en een huur van 525 euro voor meerpersoonshuishoudens.

Energie

Dit is 90 procent van de prijs van gemiddeld gebruik naar huishoudtype met een opslag voor huishoudens van de AOW-gerechtigde leeftijd (gasverbruik). Daarbij hanteert het Nibud de prijs van het gemiddelde verbruik.

Lokale lasten

Dit zijn de gemeentelijke- en waterschapsheffingen verminderd met de eventuele kwijtschelding.

Telefoon, televisie en internet

Deze bedragen zijn gebaseerd op het bellen met een mobiele telefoon met een sim-only abonnement voor 100 tot 150 belminuten per maand, een basisabonnement voor internet en een basis digitaal televisie abonnement. We gaan er van uit dat iedereen in het huishouden van 12 jaar en ouder een eigen mobiele telefoon heeft.

Zorgverzekeringen

Dit betreft de nominale premie van de basis- en aanvullende verzekering inclusief de minst uitgebreide tandartsverzekering. Voor huishoudens die voldoen aan de voorwaarden gaan we uit van de collectieve zorgverzekering die de gemeente aanbiedt.

Overige verzekeringen

Dit betreft een aansprakelijkheidsverzekering, een inboedelverzekering en voor volwassenen in huishoudens onder de AOW-gerechtigde leeftijd een uitvaartverzekering.

Onderwijs

Dit zijn gemiddelde bedragen aan schoolkosten. Deze verschillen per schooltype. Ze zijn afkomstig van Nibud-onderzoek (basisschool) en de Schoolkostenmonitor (middelbare school).

Contributies en abonnementen

Hieronder vallen de bankkosten. De kosten aan kranten en/of tijdschriften en de kosten aan (sport-)verenigingen vallen onder het restpakket (zie volgende paragraaf).

Vervoer

Voor ieder lid van het huishouden zijn dit de kosten van een fiets en de kosten van een OV-chipkaart en enkele zones.

Kleding en schoenen

Deze bedragen zijn gebaseerd op het Nibud-basispakket voor kleding.

Inventaris en onderhoud

Bedragen zijn gebaseerd op het Nibud-basispakket voor inventaris en onderhoud.

Eigen bijdragen, zelfzorgmedicijnen

In het basispakket zitten kosten die elk huishouden heeft. De kosten betreffen de huisapotheek met pleisters, aspirines e.d.

Voeding

De bedragen zijn gebaseerd op de aanbevolen hoeveelheden voor een gezonde voeding van het Voedingscentrum en de prijzen van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS).

Was- en schoonmaakartikelen

Dit is een bedrag per huishouden en een bedrag per persoon op basis van Nibud-onderzoek.

Persoonlijke verzorging

Uitgegaan is van een bedrag per persoon op basis van Nibud-onderzoek.

Diversen

Dit is een bedrag per huishouden en een bedrag per persoon voor diverse uitgaven. Denk hierbij aan de kosten voor postzegels en de kosten van een identiteitsbewijs.

Restpakket

Het bedrag dat overblijft nadat alle uitgaven uit het basispakket zijn gedaan, is bestemd voor vrije bestedingen. Alle vrije bestedingen vormen samen het restpakket.

Pakket voor sociale participatie

Als voorbeeld heeft het Nibud in samenwerking met het Sociaal Cultureel Planbureau (SCP) een pakket aan uitgaven voor sociale participatie opgesteld. De uitgavenposten waar rekening mee is gehouden, zijn de volgende:

- Contributies en abonnementen
- Bezoek ontvangen
- Op bezoek gaan
- Vakantie/uitgaan
- Vervoer

Overig restpakket

Naast de uitgaven zoals gespecificeerd in het pakket aan sociale participatie kunnen nog allerlei overige uitgaven als voorbeeld in het restpakket worden opgenomen. In dit onderzoek zijn dat de kosten voor woon-werkverkeer (gebaseerd op een twee-sterrenabonnement, zakgeld voor de kinderen (bedragen zijn gebaseerd op regulier onderzoek van het Nibud) en de kosten voor een huisdier.

Bijlage 3 | Invloed inkomensvrijlating

In paragraaf 4.2 is aangegeven dat huishoudens die in parttime werken en daarbij een aanvullende bijstandsuitkering ontvangen hetzelfde bedrag overhouden als wanneer zij niet aan het werk zijn en alleen van een bijstandsuitkering moeten rondkomen.

Omdat dit een onwenselijke situatie is, is er in bepaalde gevallen recht op een vrijlating van inkomsten. Hierdoor wordt het mogelijk om een deel van de inkomsten te behouden, zonder dat het bedrag aan bijstand wordt verlaagd.

- Personen boven de 27 jaar mogen de eerste zes maanden van de bijverdienste 25 procent van het inkomen behouden met een maximum van 203 euro netto per maand.
- Voor alleenstaande ouders met kinderen jonger dan 12 jaar is er een extra vrijlating van 30 maanden mogelijk van 12,5 procent van het inkomen, met een maximum van 127 euro netto per maand. Deze 30 maanden volgen op de bovengenoemde zes maanden, dus een alleenstaande ouder kan 36 maanden een vrijlating krijgen (zes maanden 25 procent en 30 maanden 12,5 procent).

Wanneer gebruik wordt gemaakt van een van deze vrijlatingen, dan wordt het bruto jaarinkomen hoger. Dit kan gevolgen hebben voor de hoogte van bijvoorbeeld huur- of zorgtoeslag.

De gemeente Groningen heeft het Nibud gevraagd te bekijken wat de invloed van een inkomensvrijlating van 12,5 procent zou betekenen voor een alleenstaande met een aanvullende bijstandsuitkering.

In deze rapportage gaan we uit van het bruto minimumloon bij 40 uur in de week. Vervolgens is berekend wat dit betekent voor 36 uur werk per week en voor 20 uur werk per week.

Om de inkomensvrijlating te berekenen, moeten we het netto minimumloon voor 20 uur werk weten. Dit komt uit op 720,19 euro per maand, exclusief vakantietoeslag¹. Bij een vrijlating van 12,5 procent, mag er dus 90 euro per maand behouden worden, zonder dat dit gekort wordt op de uitkering.

Voor een alleenstaande met een baan van 20 uur per week, ziet de bestedingsruimte er dan als volgt uit:

	b. Alleenstaande, 20 uur				inclusief inkomstenstoelag	
		saldo na basispakket	saldo na basis- en restpakket		saldo na basispakket	saldo na basis- en restpakket
bijstand	€	99	€ -4	€	132	€ 30
participatiebaan	€	199	€ 96	€	232	€ 130
100% minimumloon	€	189 ↓	€ 86 ↓	€	222 ↓	€ 120 ↓
110% minimumloon	€	189	€ 86	€	222	€ 120

Nog steeds is voor dit huishouden een participatiebaan financieel gezien het gunstigst. De premie voor de participatiebaan ligt hoger dan de inkomensvrijlating (respectievelijk 100 euro en 90 euro). Wel is het zo dat parttime werken dan meer oplevert dan alleen een bijstandsuitkering. Bovendien wordt het negatieve saldo van de alleenstaande na invulling van zowel het basispakket als het restpakket door de inkomensvrijlating 86 euro positief.

Zoals hierboven is aangegeven, wordt het bruto jaarinkomen door een inkomensvrijlating hoger, wat gevolgen kan hebben voor de hoogte van bijvoorbeeld huur- of zorgtoeslag. In het geval van een alleenstaande die 20 uur werkt, is dit niet het geval. Het is echter wel iets waar de gemeente rekening mee moet houden.

¹ Het netto minimumloon is, anders dan het bruto bedrag, niet wettelijk bepaald en kan per bedrijfstak of bedrijf verschillen. Het genoemde bedrag dus slechts een indicatie.